

АРТЕМОВА Л. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СУЧАСНА ІСПАНСЬКА АВТОРСЬКА ПУБЛІЦИСТИКА: ЖАНР КРИТИКИ

Стаття присвячена розгляду критики як багатогранного аналітичного жанру іспанської авторської публіцистики, її загальних рис, завдань, функцій, композиційних особливостей та ролі автора.

Ключові слова: аналітичний жанр, критика, роль автора, оцінність.

Статья посвящена рассмотрению критики как многогранного аналитического жанра авторской испанской публицистики, ее общих черт, заданий, функций, композиционных особенностей и роли автора.

Ключевые слова: аналитический жанр, критика, роль автора, оценочность.

The article is dedicated to the study of the critics as a multifaceted analytic gender of the Spanish author journalism, its common traits, aims, functions, the peculiarities of its composition and the role of the author.

Key words: analytic gender, critics, the role of the author, evaluation.

Стаття має на меті розглянути публіцистичну критику (*icn. crítica o reseña*) як багатогранний жанр сучасної авторської іспанської публіцистики. Цей аналітичний жанр (*icn. género de opinión*) відзначається оцінністю представлення матеріалу, що і створює його особливість та неоднорідність. **Актуальність** цього дослідження визначається необхідністю постійного дослідження мови преси, як найбільш рухомого мовного матеріалу, що відображає сучасний стан іспанської мови. Окрім того, беручи до уваги “гібридний” характер більшості аналітичних жанрів, і критики зокрема, **новизна** роботи полягає у тому, що в ній вперше на матеріалі сучасної іспанської публіцистики відбувається спроба якнайповнішого осягнення цього актуального для іспанської періодики жанру як цілісного об’єкту з **метою** визначення його жанрових особливостей, функцій, завдань та композиційних рис. Ці перераховані елементи складають **предмет** дослідження, де **об’єктом** виступає сам публіцистичний коментар. **Матеріалом** складає корпус критичних статей, відібраних з періодичного видання “El País” (2012-2013 pp.).

Рецензія походить від латинського слова *recensio*, що буквально перекладається як перегляд, повідомлення, розгляд, критичний розбір, аналіз або оцінка [1:141] і є аналітичним жанром, який аналізує, публіцистично оцінює, судить про літературний, мистецький чи науковий або будь-який інший твір [2:197]. Рецензія (в іспаномовній традиції

використовується термінологічна назва “критика” *critica*) – це, в першу чергу, критичний відгук, що досліджує життя, відтворене у мистецтві, та спосіб його відображення, і, найголовніше, розкриває ставлення рецензента до твору, що розглядається [3:173].

Об’єкт дослідження критики вирізняє цей жанр з-поміж інших аналітичних: в ньому під аналіз підпадають життєві явища, відображені засобами художньої літератури, мистецтва, публіцистики, тобто у критичній статті відбувається їх вторинна обробка [4:148]. Беручи до уваги все вище сказане визначаємо рецензію або **критику** як невелику за обсягом статтю науково-популярного або художньо-популярного характеру, яка містить в собі критичне осмислення різноманітної літературно-художньої та естетичної продукції [5:24].

На думку англомовних дослідників, рецензія відноситься до статей суб’єктивного типу, що носять переконливий характер (*opinion persuasive writing*). Характеризуючи цей жанр як “добре інформовану оцінку змісту і якості будь-якого продукту, що пропонується аудиторії”, головна роль у ньому відводиться оцінному компоненту, тобто підкреслюється, що сам текст такого роду публікації носить оцінно-переконливий характер (*evaluation-persuasive writing*), що, у свою чергу, вимагає від автора експліцитного стандарту оцінювання [6:243].

Рецензію як окремих аналітичний жанр характеризують чотири провідні риси:

- 1) за своєю суттю вона є *аналітичною*, а за формою та змістом *публіцистичною*, бо безпосередньо звертається до читача і вміщує відкрите висловлення авторської думки та позиції [7:291-294],
- 2) носить *критичний* характер, тому що аналізує мистецький процес,
- 3) і є *документальною*, бо журналіст має спиратися та оперувати у своїй статті життєвим матеріалом [8:3].

Щойно опубліковані, *нові* літературні, щойно представлені публіці музичні, театральні спектаклі, кінотвори, телевізійні передачі, виставки, спортивні події, специфічні для іспанської культури бої биків складають основу або матеріал рецензії [9:225]. Відповідно сучасні дослідники виокремлюють літературні, театральні, музичні, кінорецензії і такі критики нового типу на фільми, телевізійні програми, серіали, ток-шоу, тощо [5:2].

У сучасній вітчизняній журналістиці пропонується розподіл критичних статей на дві підгрупи: великі гранд-рецензії та маленькі міні-рецензії (за О. О. Тертичним). Першу, на думку С. М. Яворської, слід

визначити як велику рецензію-есе з 20-30 абзаців і обсягом у 1500 і більше слів, іншу – як лаконічну анотацію в один абзац з 50 слів. Однак ця класифікація не працює у іспанській журналістиці, зокрема у виданні “El País”, бо якщо другий тип скоріше є притаманним бульварній пресі, перший – серйозним критичним журналом. Проте між цими двома максимумами є “середній формат”, який і використовується цією газетою, яка надає перевагу коротким або середнім (стандартним) за обсягом рецензіям, що вкладаються в 2-5 або рідше більше абзаців, вміщуючи від 500 слів. Подібного роду статті (від 5 і більше одному номері) достатньо великі за обсягом і розгорнуті за характером викладу і складають типовий корпус аналітичних критик щоденного іспаномовного видання “El País”.

Водночас великий обсяг надає можливість журналісту глибоко і всебічно, наскільки він вважає за необхідне, охопити і висвітлити досліджувану тему або твір, дозволяє ліричні відступи для власних вражень та спогадів. При наявності перерахованих вище рис така критика набуває якості “пред’явлення” особистості автора. Так, на думку С. М. Яворської, в окремих випадках стиль та манера письма, оригінальність автора більше привертають увагу читача, ніж власне сам зміст [5:211]. Звичайно в ролі критиків виступають постійні журналісти, які спеціалізуються на окремих темах (наприклад, телепрограми, корида, спорт) і вважаються майстрами лише виключно цього жанру. Їх стиль є відомим для читачів, їх суспільні погляди є незмінними, манера письма – авторитетна. Провідними елементами критичної публікації стають:

- а) розгорнене судження рецензента,
- б) прямі чи асоціативні зв’язки із дійсністю або теорією мистецтв,
- в) сконцентрований, насичений, аргументований аналіз,
- г) а головна думка критика є коротко представленою, місткою та максимально точною [7:147-148].

Звичайно, сучасний процес “змішування” жанрів не залишив осторонь рецензію: Ю. А. Крикунов, В. Й. Здоровега пропонують таку міжжанрову класифікацію з рецензіями-анотаціями, рецензіями-репліками, рецензіями-фейлетонами, рецензіями-оглядовими статтями [10:229; 8:5]. Якщо рецензент на основі глибокого аналізу одного чи декількох творів висуває ряд проблем суспільно-політичного характеру, то рецензія набуває характеристик проблемної або критичної статті, огляду чи мистецького дослідження, хоча первинно рецензію від статті відрізняє саме направленість на аналіз окремого факту, а не глобального масштабного

явища (як це відбувається у статті) [8:4].

За кількістю об'єктів рецензування О. О. Тертичний пропонує виокремлювати монорецензії та полірецензії: перші побудовані на аналізі одного твору при порівняно невеликому обсязі матеріалу, коли журналіст може порівнювати новий твір з іншими, вже відомими читачькому колу. У полірецензії відбувається порівняльний розгляд двох і більше об'єктів, щойно створених, невідомих або мало відомих аудиторії.

Повертаючись до вищезгаданого феномену “змішання” жанрів, слід зауважити, що в іспаномовних газетах переважають художні аналітичні критичні публікації, які вміщують риси оглядової статті через обов'язкове включення опису об'єкту аналізу та анотації. Наявність у корпусі публікації даних про твір, задум автора, якщо мова йде про художнє видання, є однією із ознак рецензії, однак переказ сюжетної лінії, дій персонажів є виправданим лише за умови його органічного вплетення в канву аналізу. Згідно з вимогами до створення критики, вона не має бути переказом, викладом загальних положень рецензованого твору, а має заглиблюватися в його суть.

Перед журналістом, який створює критику постають дві *мети*:

- 1) інформативно-пізнавальна, а саме широке використання різномірної інформації, яка стосується твору і його автора,
- 2) дослідницька – безпосередній аналіз твору [7:143].

Тому будь-яка рецензія вміщує два види матеріалу: фактичний та абстрактний. Перший, інформативно-конструктивний, складається з тез, теоретичних засад, коментарів з вираженням авторської позиції; другий – інформативно-ілюстративний – охоплює те, що розкриває позицію автора, однак підкріплюється матеріалом самого твору [8:3].

Головним *завданням* критичного матеріалу є допомогти читачеві краще розбиратися в питаннях мистецтва; виявити ресурси, що криються в глибинах літературного чи мистецького процесу. Відповідно до завдань та цілей визначаються *функції* рецензії: пізнавально-естетична, комунікативна, виховна, інформативна та оцінна [11:76].

Серед інших аналітичних жанрів сучасної іспанської журналістики рецензія характеризується специфікою тематики, сміливістю зав'язки, оригінальністю та виразністю сюжетних та композиційних засобів, “живою” мовою та чітко визначеною тональною забарвленістю публікації (відкрита оцінність та емоційність), актуальністю та сучасністю авторських поглядів [3:174]: *Ocioso es discutir si el Ballet de la Ópera de Perm es el tercero*

de Rusia, un puesto que se disputan varias agrupaciones de la extinta Unión Soviética y alrededores. A tenor de lo visto, es una agrupación discreta, no del todo entonada ni de coordinado ejemplar. El programa con que se presentan en el Real tampoco les beneficia en lo absoluto, un cartel confeccionado con una mentalidad selectiva de cierto gusto musicológico, tan respetable como discutible; se pretexta que Diaghilev nació en Perm, pero eso es circunstancial e irrelevante (1).

Однією з визначальних стилістичних ознак рецензії вважається особлива стислість елементів дослідження у невеликому відрізку тексту, коли кожний з них несе декілька функціональних навантажень. Наприклад, в рецензії «Погляд всередину» Хуана Анхеля Вела дель Кампо, критик короткими, уривчастими фразами передає атмосферу спектаклю: *La dirección de actores es incisiva a la par que sutil, el movimiento coral tan preciso como plástico, la iluminación es sugerente en su sobriedad teatral y la belleza de los figurines de Pedro Moreno contribuye a una armonía visual muy en consonancia con la música (2).*

Оцінна позиція автора втілюється в манері подачі матеріалу в коротких уривчастих твердженнях, ніби підкреслюючи, що немає потреби вдаватися до ґрунтовного опису, коли є достатнім вказати лише на окремі характеристики концерту, щоб читач зміг відтворити атмосферу події. Для змалювання успішності постановки автор використовує наступні словосполучення: *en esta labor de equipo es sobresaliente, un conseguido ajuste estilístico entre teatralidad y creatividad, espectáculo funciona globalmente sin fisuras* які передають його захоплення, і дають зрозуміти, що ця критична публікація вміщує відкриту позитивну оцінку.

Використання театральної термінології, що характеризує цю критику (*género chico, escenografía, movimiento coral, figurines, propuesta escénica, planteamiento, reparto, director de escena*), наближає читачів до тематики і підкреслює професіоналізм критика. Таким чином всі використані композиційні та мовні засоби покликані якнайкраще передати атмосферу театральної постановки, які водночас є аргументами на підтвердження позиції журналіста.

За законами жанру починаючи роботу над критикою автор має чітко визначити свою позицію щодо твору [8:10]. Як це робить, наприклад, Луїс Ідальго у своїй критиці на концерт співака Рафаеля: *Hay algo apabullante en Raphael, un hombre que no ofrece meros conciertos sino una mezcla impagable de varias especialidades escénico-deportivas* (3). Основу виступу журналіста

повинна утворювати одна думка або ідея, тому, в певній мірі, рецензія є її доказовим роздумом чи аргументацією. На підтвердження своєї тези, автор може використовувати в якості аргументів багатий ілюстративний матеріал із рецензованого твору, однак робити це він має через призму власної системи цінностей (філософської, естетичної тощо): *Viéndole en el Liceo, con ese aire de septuagenario que no quiere rendirse al laminado del tiempo; braceando como un guardiamarina en día de jura; congelando frente a platea el instante del desplante torero ante el astado, imagen grabada a fuego en el hipotálamo cultural español; gesticulando con pompa y vehemencia tal que actor de cine mudo; cantándole a una silla vacía en la que está presente la pérfida mujer que le asaetea el corazón, y exigiendo el tributo del respetable con sus paseos e interrupciones de temas, tal que un Cristiano Ronaldo de orgullo más refinado y menos poligonero, la platea se licuó, los fans enloquecieron* (3). У випадку якщо аргументи дійсно обґрунтовують його ідею, досягається збільшення зацікавленості з боку читачів, однак іноді ефект може бути прямо пропорційним: вони можуть “перекривати” головну позицію журналіста [7:146].

Композиція. На думку С. М. Яворської, для створення критики не обов’язково дотримуватися певних композиційних моделей, достатнім є “повідомити та оцінити” [5:23]. Однак аналіз ілюстративного матеріалу дає нам підставу стверджувати, що існує проста логічна трьохкомпонентна схема розгортання такого жанру статті: проголошення тези (оцінної) → відповідні авторські коментарі → наведення пояснювального матеріалу → висновки.

Перша теза вважається домінантною, головною, водночас будуть інші, чия роль може бути лише допоміжною. Наприклад, стаття Фернандо Нейри «Нижній сильний чоловік у чорному» відкривається наступними словами: *Llámenlo casualidad, pero no lo es. Tras media docena de álbumes en los que ejerció como crooner, cantante enamorado y trémulo, irrumpe este 2012 de todos los horrores y Richard Hawley recupera su perfil más guitarrero, enfurruñado, vigorizante* (4).

Або основна теза звучить у заголовку рецензії, як наприклад у статті Фернандо Нейри «Те, чого слід було очікувати», в якій йдеться про неймовірний, однак логічний успіх концерту Дженіфер Лопес у Мадриді. Серед вимог, яким повинна відповідати головна теза, є відповідність особливостям рецензованого твору, інформативне навантаження, оцінний характер поряд з переконливим стилем [2:101]: *No es por tesitura la voz de*

soprano la ideal para un recital de coplas. Mariola Cantarero lo suplió ayer en el teatro de La Zarzuela con una entrega y un sentido del espectáculo excepcionales (5).

Роль автора. Вищесказане показує, що автор критики має бути добре теоретично підготовленим, мати ґрунтовні знання з мистецтва, окрім того прекрасно володіти рецензованим матеріалом, чітко розуміти і визначати завдання свого виступу [10:228]; тобто він має бути професіоналом. Його майстерність полягає в тенденційному ставленні до фактичного матеріалу. Його мета втілюється у вмінні вибудувати потрібну систему за допомогою допоміжних фактів і прокоментувати їх таким чином, щоб читач прийшов до його наперед задуманих висновків [3:190]. Наприклад у критиці на появу книги про Ернана Кортеса «Закоханий ідальго», Карлос Мартінес Шоу пропонує дещо нестандартний погляд на постать іспанського конкістадора: *Ya por entonces Cortés se distingue por una actitud proclive al empleo de la menor violencia posible y a la negociación subsiguiente, frente a la política de matanzas a gran escala y sometimiento brutal de los vencidos practicada por sus iguales, aunque parezca excesiva la declaración del autor de que “Cortés ama a los indios”* (6).

Як ми вказували раніше, зважаючи на відкрито оцінний характер критики, вона не може бути нейтральною: *Pasando ya al bloque central, la exposición de los hechos es impecable, combinando perfectamente la continuidad del relato con las inevitables digresiones obligadas por la necesidad de resolver los puntos litigiosos* (6). Фактично автор незавуальовано висловлює власну оцінку, яка лежить на поверхні рецензії, пронизує текст, тоді позитивний або негативний заряд відчувається на всіх мовних рівнях: у лексиці, структурі синтаксичної побудови речень тощо.

Однак на думку соціологів, остаточна оцінка твору залежить від читача [5:211], який може підтримати або відхилити оцінні міркування рецензента. Традиційно цей жанр вимагає поєднання власних поглядів, уподобань, міркувань автора з об'єктивними [10:229]. Проте аналізуючи корпус рецензій “El País” впадає в око, що вони, у своїй загальній більшості, носять відкрито суб'єктивний характер і часто вміщують *негативну* оцінку, як наприклад: *Hay películas tan áridas en su desarrollo, tan austeras en su información, tan molestas en su sistemática, tan feistas en su visualización, que exigen de la platea tal esfuerzo que a veces uno se ve escalando a lo largo de su metraje una inhóspita montaña cinematográfica con la que ni siquiera sabe si tendrá recompensa final en forma de regalo de calidad* (7).

Деякі з них можна назвати “самомилуванням” журналіста, його зайвим захопленням власною позицією та стилем її презентації. Слід зазначити, що подібні критичні статті є прагматично невваженими, деякою мірою неправильними: іронічний тон та негативізм мають носити здоровий характер. Не слід забувати про те, що критика покликана породжувати нові ідеї, а довіру читача слід викликати принциповим ставленням до рецензованого твору, намаганням об’єктивно та аргументовано його проаналізувати, а не ґрунтуватися лише на власних почуттях та емоціях.

Гармонійне поєднання таких якостей як об’єктивна оцінка твору, кваліфікований аналіз та гарний стиль [4:149] із відповідними вимогами, а саме правильним зіставленням явищ, чесним підходом до об’єкту дослідження, глибиною дослідження та відсутністю зверхності [10:229] є головними умовами створення критичної статті. Запорукою створення вдалої критики є вільне володіння журналістом матеріалом твору, на основі його глибокого вивчення з урахування принципів та правил, якими користувався автор при його створенні (якщо рецензованим матеріалом є художній, мистецький, кіно або театральний твір).

Рецензія розрахована на певне коло читачів, яких “доводами розуму” і “доводами почуттів” автор повинен переконати в правдивості своїх висновків. Її глобальною метою є ознайомлення читача з тими мистецькими новинками, що дійсно варгі уваги, сприяння їх вірному сприйняттю читачьким загалом, об’єктивна (наскільки це можливо) оцінка праці автора, вказівка на її недоліки та шляхи їх усунення, показ сильних та слабих сторін твору, що ліг в основу публікації [8:3]. Слід вважати головним завданням рецензента акцентуацію на тому, що є новим, непомітним для непрофесіонала у мистецькій сфері життя суспільства [7:142].

Образ читача, його присутність у свідомості журналіста, пов’язані з функцією переконання. Метою критики, як і будь-якого аналітичного тексту, є спонукати читача до самостійної розумової праці над тим, щоб визнати справедливність сформульованих автором положень. Майстерність журналіста виявляється в умінні поєднати логічність суджень із вражаючою деталлю, теоретичне обґрунтування з яскравим, наочним прикладом [12:293-296]: *De modo que, a pesar de que en su segunda mitad la película acaba iluminándose casi en todos los sentidos, la sensación final es de un desasosiego tan extremo que la respuesta de si ha merecido la pena el extenuante esfuerzo queda, durante días, en entredicho, sin que se pueda escribir un discurso clarificador* (7). Лаконізм та яскравість, посилена експресивність

композиційно-стильової структури критики зумовлює її сприйняття реципієнтом.

Таким чином, критика або рецензія є аналітичним жанром сучасної іспаномовної періодичної преси, що постійно присутній на шпальтах національних видань, який носить відкритий оцінний характер і використовується для ознайомлення широкої читачької аудиторії із новими творами з різних сфер мистецького життя країни шляхом аналізу їх позитивних та негативних сторін з метою пробудження інтересу та відповідного ставлення до них читачької аудиторії.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Тертычный А. А.* Оценочный характер аргументации в рецензии / Аргументация в публицистическом тексте: (Жанрово-стилистический аспект) / Александр Александрович Тертычный. – Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1992. – С. 122–146. 2. *Cascón Martín E.* Lengua española u comentario del texto. Teoría y práctica / Cascón Martín Eugenio. – Madrid : Edinumen, 1997. – 305 p. 3. *Стилистика* газетных жанров / под ред. Д. Э. Розенталя. – М. : Изд-во МГУ, 1981. – 226 с. 4. *Григораш Д. С.* Радянська газета: Семінарії : [навч. посібник для студ. ун-тів і спец. “Журналістика”] / Григораш Дем’ян Семенович. – Львів : Вища шк., Вид-во при Львівському ун-ті, 1987. – 182 с. 5. *Яворська С. М.* Рецензія як тип тексту (на матеріалі англомовної рецензії) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Світлана Михайлівна Яворська. – Львів, 2000. – 264 с. 6. *Eldridge J.* The Mass Media Power in Modern Britain / Eldridge John. – London : Oxford University Press, 1997. – 347 p. 7. *Тертычный А. А.* Жанры периодической печати : [учебн. пособие] / Александр Александрович Тертычный. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 312 с. 8. *Крикунов Ю. А.* Рецензия в газете / Юрий Алексеевич Крикунов. – М. : Изд-во МГУ, 1976. – 36 с. 9. *Gervera A.* Guía para la redacción y el comentario del texto / Angel Gervera. – Madrid : Editorial Espasa Calpe, S.A., 1999. – 460 p. 10. *Теорія і практика радянської журналістики* (Основи майстерності. Проблеми жанрів) : [навч. посіб. для студ. фак. журналістики ун-тів] / авт. кол. : В. Й. Здоровеги. – Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 328 с. 11. *Каскан В. А.* Жанри публіцистики / Володимир Андрійович Каскан. – К. : Вища шк., 1988. – 89 с. 12. *Теория и практика советской периодической печати* / под ред. В. Д. Пельта. – М. : Высшая шк., 1980. – 376 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *Salas R.* Una agrupación discreta, un programa discutible / R. Salas. – El País, 25-10-2013. 2. *Vela del Campo J. A.* Una mirada de puertas adentro / J. A. Vela del Campo. – El País, 23-10-2013. 3. *Hidalgo L.* Descaro y porfía / L. Hidalgo. – El País – 8/10/2013. 4. *Neira F.* Un tierno hombre duro en negro / F. Neira. – El País, 14-10-2012. 5. *Neira F.* Lo que cabía esperar Fernando Neira / F. Neira. – El País, 8-10-2012. 6. *Martínez Shaw C.* Un hidalgo enamorado / C. Martínez Shaw. – El País, 21-09-2013. 7. *Ocaña J.* La paciencia y su límite / J. Ocaña. – El País, 12-07-2013. 8. *Vela del Campo J. A.* Un torbellino en escena / J. A. Vela del Campo. – El País, 25-02-2013.